

HULDE AAN ONS OU VERTALERS

H.F. van Rooy, Dept. Semitiese Tale, PU vir CHO

ABSTRACT

The author presents a survey of the men involved in the Afrikaans translations of the Bible, stretching from the earliest efforts to 1979. In the first section he presents the translators: J.D. du Toit, H.C.M. Fourie, B.B. Keet, J.D. Kestell, E.E. van Rooyen.

In the subsequent section he deals critically with the choice of source texts and comments on the final choices for both the Old and New Testaments. He also evaluates lexicographical materials used in the various translations.

In conclusion, he presents, as an example, four translations, ranging from the State ("Statevertaling") to the new 1979 translation of Psalm 128.

Na vyftig jaar kan 'n mens nie anders nie as om te sê: Hoe kon hulle dit reggekry het! Die Rektor van die Grey-Universiteitskollege (vandag die Universiteit van die Oranje-Vrystaat) tree af om voltyds aan die vertaling van die Nuwe Testament te werk — op die ouderdom van 73. Die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerk staan een van sy twee professore af om die Ou Testament te vertaal. Die Kweekskool op Stellenbosch staan twee van sy vier professore af, in die tyd van die kerkstryd rondom prof. J. du Plessis. Vir die eerste keer kan die drie Afrikaanse Kerke hulle verskille vergeet om saam te werk aan 'n vertaling van die Bybel, wat op die Afrikaanse taal, die Afrikaanse kerke, die Afrikanervolk 'n stempel gelaat het, vyftig jaar lank reeds. Hierdie vertaling het 'ons Bybel' geword, die Woord van God in 'ons taal'. Wanneer daar gekyk word na die manne wat die werk gedoen het, die materiaal wat hulle gehad het — en nie gehad het nie — en die produk wat hulle gelewer het, dan pas dit om 'n wyle stil te staan met: "Dankie".

DIE MANNE

In die geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling tot 1933 word gewoonlik drie tydperke onderskei: van Pannevis tot die dood van S.J. du Toit in 1911; van 1914 af tot met die verskyning van die proefvertaling van die Evangelies en Psalms in 1922 en van 1923 tot 1933, met die verskyning van die volledige Bybel in Afrikaans (Nienaber en Heyl, 1961: 6,7). Hierby sou in die geskiedenis van die Bybel in Afrikaans tans nog twee periodes bygevoeg kan word, naamlik die hersiening van die 1933-vertaling tot 1953 en die oorgaan tot die nuwe vertaling volgens dinamies ekwivalente model, wat tans voltooiing nader. Hier gaan dit om die manne van die derde tydperk, waar as eindvertalers J.D. du Toit,

Koers, 48(2) 1983

Van Rooy

H.C.M. Fourie, B.B. Keet, J.D. Kestell en E.E. van Rooyen gedien het. In daardie tyd is die tekort aan toegeruste arbeiders meermale aangevoel. Dit was in die tweede tydperk een van die redes deur J.D. du Toit aangevoer waarom die Nederlandse Statevertaling bloot verafrikaans moet word en nie tot 'n nuwe vertaling uit die grondtale oorgegaan moes word nie (Du Toit, 1916: 2-3). Hierdie tekort aan toegeruste manne blyk goed uit 'n vergelyking van die personeelposisie aan teologiese inrigtings van die drie Afrikaanse Kerke in 1923, toe met die vertaling uit die grondtale begin is, en in 1976, toe die werk aan die nuwe vertaling reeds in volle gang was. Aan die Kweekskool op Stellenbosch was daar in 1923 vier professore, onder wie die eindvertalers Keet en Van Rooyen, en teologiese opleiding vir die NG Kerk in Pretoria nog meer as 'n dekade in die toekoms. In 1976 was daar in Stellenbosch sewe professore en vyf ander dosente en in Pretoria ses professore en nog twee ander dosente. Die Teologiese Fakulteit in Pretoria wat predikante vir die Hervormde kerk oplei, het in 1923 twee professore gehad teen ses en nog 'n dosent in 1976. Ook die Teologiese Skool op Potchefstroom het in 1923 twee professore gehad. In 1976 was daar agt. Altesame was daar dus agt teologiese professore van die drie Afrikaanse Kerke in 1923 teenoor vyf en dertig in 1976 — sonder om dosente van UNISA by te reken. Uit daardie agt moes drie as eindvertalers optree, J.D. du Toit, B.B. Keet en E.E. van Rooyen. Die ander twee was dr. H.C.M. Fourie, wat deurgaans sy werk as predikant moes doen, J.D. Kestell, wat in 1923 Rektor van Grey-Universiteitskollege was. Kortliks volg iets oor elkeen van die vyf eindvertalers, sodat by die hulde aan die vyf hulle nie maar net name van vyftig jaar gelede is nie. Die basiese gegewens is telkens ontleen aan die bronne vermeld aan die einde van die gedeelte oor elke vertaler.

J.D. du Toit

Jacob Daniël du Toit is op 21 Februarie 1877 in die Paarl gebore en op 1 Julie 1953 oorlede. Sy vader was ds. S.J. du Toit, een van die baanbrekers ten opsigte van die vertaling van die Bybel in Afrikaans. Na voltooiing van sy studie aan die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerk op Burgersdorp was hy 'n kort tydjie veldprediker tydens die Tweede Vryheidsoorlog. Daarna studeer hy aan die Vrije Universiteit van Amsterdam en promoveer in 1903. Van 1903 tot 1911 was hy predikant op Potchefstroom en sedert 1911 professor aan die Teologiese Skool op Potchefstroom, waar hy tot 1949 in verskillende stadiums betrokke was by die onderrig van al die teologiese dissiplines sowel as Hebreeus. Saam met prof. F. Postma moet hy as grondlegger van die PU vir CHO gereken word. Benewens teoloog en Bybelvertaler was hy 'n digter met 'n belangrike rol in die eerste opbloei van die Afrikaanse poësie. Ook sy beryming van die Psalms was 'n belangrike bydrae tot Afrikaans, veral in die kerke. Hy was een van die drie eindvertalers van die Ou Testament (Dekker en De Villiers, 1977).

Hulde aan ou vertalers

H.C.M. Fourie

Hermanus Cornelius Marthinus Fourie is in 1882 in die distrik Carolina gebore en op 5 Augustus 1939 oorlede. Hy was die eerste van die eindvertalers wat oorlede is — en die een wat die jongste was by sy dood. Sy vader, J.C. Fourie, was 'n Boeregeneraal wat in die Tweede Vryheidsoorlog gesneuwel het. Self het Fourie in sowel die Tweede Vryheidsoorlog as die Rebelle van 1914 geveg. In die Rebelle was hy 'n kommandant van die rebelle en is hy self gewond. Na die Rebelle was hy meer as 'n jaar in die gevangenis. Hy het aan die Universiteit van Utrecht gestudeer en het sy doktors eksamen in 1911 voltooi. In 1921 het hy in die Godsdienstgeskiedenis gepromoveer. Hy was predikant van die Hervormde kerk op Bronkhortspruit (1911-24), Johannesburg (1924-30) en Groot-Marico (1930-39). Hy was nederig van persoon maar tog baie beslis. Eersgenoemde blyk uit sy weiering om in 1912 'n benoeming as teologiese professor te aanvaar en laasgenoemde uit sy weiering om in die tweede periode saam te werk aan die verafrikaansing van die Statebybel, wat op die proefvertaling van 1922 uitgeloop het (Engelbrecht, 1940 en Dreyer, 1939). Oor sy bydrae tot die vertaling van die Ou Testament het J.D. du Toit (1939: 20) gesê. “Ek kan my nie voorstel hoe die groot werk sonder hom so gou sy voltooiing sou bereik het nie”.

B.B Keet

Barend Bartholomeus Keet is op 20 Junie 1885 op Alice gebore en oorlede op 21 Junie 1975. Hy was die jongste van die Bybelvertalers en die een wat die oudste geword het. Hy het gestudeer aan die Kweekskool op Stellenbosch, die Universiteit van Princeton en die Vrije Universiteit van Amsterdam, waar hy in 1913 onder Herman Bavinck gepromoveer het. Hy was predikant in die NG Kerk Noorder-Paarl (1914-16) en Graff-Reinett (1916-19). Van 1920 tot 1959 was hy professor aan die Kweekskool op Stellenbosch. Hy was die tweede eindvertaler van die Nuwe Testament en die enigste van die vyf eindvertalers wat tot met die hersiening van die vertaling in 1953 daarmee besig kon bly. Hy was 'n vurige kampvegter vir Afrikaans in die kerklike lewe toe Hollands nog 'kerktaal' was (Möller, 1974; Verhoef, 1977 en Jaarboek van die NG Kerke, 1975).

J.D. Kestell

John Daniël Kestell is in Pietermaritzburg gebore op 15 Februarie 1854 en oorlede in Bloemfontein op 9 Februarie 1941. Hy was die oudste van die vyf eindvertalers — reeds 79 by die verskyning van die Bybel in Afrikaans in 1933. Hy is in 1881 gelegitimeer en het as predikant die volgende NG Kerke bedien:

Van Rooy

Du Toitspan (1881-2), Kimberley (1882-1893), Harrismith (1894-1903), Ficksburg (1903-12) en Bloemfontein (1912-19). In 1919 en 1920 was hy hoofredakteur van 'Die Kerkbode' en van September 1920 tot September 1927 Rektor van die Grey-Universiteitskollege. As 'Vader Kestell' het hy 'n besondere posisie onder die Afrikanervolk ingeneem, onder andere weens sy betrokkenheid in die Tweede Vryheidsoorlog as lid van die Vrystaatse Driemanskap saam met president M.I. Steyn en generaal C.R. de Wet, sy bydrae tot die opheffing van die Afrikaner na die oorlog, sy rol in die Helpmekearbeweging en sy groot bydrae tot die Bybelvertaling. Hy was een van die twee eindvertalers van die Nuwe Testament, met die leeu-aandeel in die vertaling daarvan (Nienaber, 1968).

E.E van Rooyen

Esias Engelbertus van Rooyen is op Oudtshoorn gebore op 18 Maart 1881 en oorlede, ook op Oudtshoorn op 12 September 1951. Hy is op Desember 1909 tot die bediening in die NG Kerk toegelaat. In 1911 slaag hy in die doktorsale eksamen aan die Vrije Universiteit van Amsterdam en het in 1916 daar gepromoveer. As predikant het hy in die NG Kerk Montagu (1911-14) en die Nuwe Kerk, Kaapstad (1916-20) bedien. Van 5 Mei 1920 tot 21 Junie 1950 was hy professor in Ou Testament aan die Kweekskool op Stellenbosch. Hy was een van die eindvertalers van die Ou Testament (Smit, 1981).

DIE MATERIAAL

'n Vergelyking van die posisie ten opsigte van materiaal waarvan by Bybelvertaling gebruik gemaak kan word vandag en sestig jaar gelede, toon duidelik die geweldige ontwikkeling in die vertaalkunde die afgelope aantal dekades. Dit geld ten opsigte van die basiese materiaal soos die teks waarop die vertaling berus, en leksikografiese materiaal en ook ten opsigte van die teoretiese besinning oor vertaling in die algemeen en Bybelvertaling en die besonder.

Wat die teks van die Nuwe Testament in die besonder betref, bied die verhandeling van G.J.C. Jordaan 'n volledige beeld. Dit is goed bekend dat die Bybelvertalers doelbewus vir die *Textus receptus* gekies het, uitgaande van die (foutiewe) gedagte dat dit die grondteks van die Statevertaling was (Jordaan, 1975: 17 en 60-62). Hierdie besluit is op 7 Augustus 1924 geneem, toe besluit is om na die kritiek teen die proefvertaling uit die grondtale te vertaal en nie meer bloot die Statebybel te verafrikaans nie (Nienaber, 1934: 118). Hierdie besluit om die *Textus receptus* te gebruik — wat vandag sekerlik nie meer aanvaar sou word nie — het reeds in die tyd van die vertaling ernstige kritiek ontlok. So skryf C.F. Kies (1935: 8) dat hierdie besluit die vernaamste fout

Hulde aan ou vertalers

by die vertaling was. Hierdie besluit was duidelik 'n kompromie tussen twee standpunte: die verafrikaansing van die Statevertaling en vertaling uit die grondtale. Die Statevertaling het naas die grondtale die swaarste gewig gedra (Jordaan, 1975: 16-17; Weiss 1958: 157). Daar was wel kritiese uitgawes van die Nuwe Testament op daardie tydstip beskikbaar — groter uitgawes soos die van Tischendorf, Von Soden en Wescott en Hort en kleiner uitgawes soos die van Souter en Nestle (Greenlee, 1967: 76, 77, 93 en 94). Veral laasgenoemde kan beoordeel word as die belangrikste alternatief vir die *Textus receptus* wat in die tyd van die Afrikaanse Bybelvertaling in die oog moes kom. Tog is doelbewus vir die *Textus receptus* gekies, met die vrees dat 'n vertaling gebaseer op die destydse kritiese teks nie aanvaarbaar sou wees vir mense wat met die Statevertaling grootgeword het nie. Hierdie standpunt is gehandhaaf ten spyte van besware uit verskeie kringe (Jordaan, 1975: 18-20). Vyf en twintig jaar na die verskyning van die vertaling het die laaste oorlewende lid van die eindvertalers nog steeds volgehou dat die geesdriftige ontvangs van die vertaling deels aan die tekskeuse te danke was (Keet, 1958: 9).

Wat die teks van die Ou Testament betref, is besluit om die Massoretiese teks te gebruik. Die teks wat gebruik is, was na alle waarskynlikheid die tweede uitgawe van Rudolf Kittel se *Biblia Hebraica*. Die derde uitgawe het eers volledig in 1973 (en geen gedeelte voor 1929 toe die vertalingswerk self in 'n groot mate reeds voltooi was) verskyn en is gebaseer op die *codex Leningradensis* (B19A), terwyl die eerste twee uitgawes gebaseer was op die tweede Rabbynse Bybel van Jacob ben Chayyim, uitgegee deur Daniël Bomberg in Venesië in 1524-5 (Würthwein, 1979: 37). Würthwein noem hierdie teks die laat-Middeleeuse *textus receptus* (1979: 37). Dieselfde tipe besware — van kleiner omvang wel — kan teen hierdie teks geopper word as teen die *Textus receptus*. Daar was egter nie 'n ander uitgawe van beter gehalte beskikbaar nie, anders as in die geval van die Nuwe Testament, en daarom het hierdie keuse geen kritiek tot gevolg gehad nie.

Ten opsigte van sowel Ou as Nuwe Testament is daar sedert 1933 op die gebied van tekskritiek geweldige vordering gemaak. Die teksuitgawe wat deesdae feitlik orals vir die vertaling van die Nuwe Testament gebruik word, is die derde uitgawe van die United Bible Societies, wat in 1975 verskyn het. Hierdie teks is opgestel juis met Bybelvertaling voor oë en is nie 'n volledige kritiese uitgawe nie (Aland, 1975: V, IX). As verdere tekskritiese hulpmiddel is daar 'n gepaardgaande tekskritiese kommentaar uitgegee, wat verdere toeligting gee ten opsigte van die gedeeltes wat by vertaling tekskritiese aandag behoort te geniet (Metzger, 1971). Die derde uitgawe van Kittel en *Biblia Hebraica* is intussen ook opgevolg deur die *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, wat in 1977 volledig verskyn het. Dit is op dieselfde manuskrip as die *Biblia Heb-*

Van Rooy

*raica*³ gebaseer en toon veral 'n groot verbetering ten opsigte van die tekskritiese aantekeninge en die aanbieding van die massoretiese aantekeninge. Alhoewel daar nog nie 'n volledige kritiese uitgawe van die Ou Testament is nie — 'n projek in Israel het nog nie te veel gepubliseer nie —, het die United Bible Societies wel 'n voorlopige verslag oor hulle tekskritiese projek oor die Ou Testament gepubliseer, in vyf dik volumes tussen 1975 en 1980. Daar kan dus sonder teëspraak gekonstateer word dat Bybelvertalers vandag baie beter daaraan toe is as voor 1933 ten opsigte van sowel van die Ou Testament as tekskritiese inligting.

Wat leksikografiese materiaal betref, is dit moeilik om met sekerheid te sê presies van watter woordeboek en selfs grammatikas die vertalers gebruik gemaak het. Ten opsigte van die Ou Testament het dit sekerlik werke ingesluit soos Gesenius-Kautsch se grammatika en die woordeboek van Brown, Driver en Briggs, terwyl daar ook wel ander woordeboeke beskikbaar was, meermale soos Brown, Driver en Briggs op die werk van Gesenius gebaseer. Ten opsigte van die Nuwe-Testamentiese Grieks was daar die woordeboeke van Thayer (1886) en veral die belangrike werk van Erwin Preuschen, wat in 1910 verskyn het (Arndt en Gingrich, 1974: V). Ook hier was daar meerdere woordeboeke, ook van Klassieke Grieks beskikbaar. Die grammatika van Blass, verwerk deur Debrunner se vierde uitgawe, het in 1913 verskyn, met die vyfde in 1921, sodat ook hierdie werk moontlik gebruik is, soos ook die grammatika van Moulton. By hierdie kort lys sou inderdaad baie ander moontlike werke gevoeg kon word, sonder om heeltemal seker te wees wat presies gebruik is. Dat verskillende sodanige werke gebruik is, blyk uit 'n brief van Kestell aan Du Toit in 1924 (Nienaber en Heyl, 1961: 46).

Ook op hierdie gebied het daar sedert 1933 belangrike hulpmiddels verskyn, waarsonder Bybelvertalers vandag nie meer sal wil werk nie, soos die groot teologiese woordeboek van die Nuwe Testament, bekend in die omgang as Kittel, waarvan die eerste aflewering in 1935 verskyn het, die *Theologisches Begriffs Lexicon zum neuen Testament*, wat tussen 1967 en 1971 verskyn het. Albei hierdie werke wat op die Nuwe Testament betrekking het, is ook in Engels vertaal. Wat die Ou Testament betref, is in 1970 'n begin gemaak met die publikasie van 'n *Theologisches Wörterbuch* onder leiding van Botterweck en Ringgren, waarvan drie volumes reeds verskyn het, uit waarskynlik 'n finale ses. Hierdie werk word ook in Engels vertaal. 'n *Theologisches Handwörterbuch* in twee volumes versorg deur Jenni en Westermann het in 1971 en 1976 verskyn.

Voor 1933 was tekste, grammatikas en woordeboeke, benewens kommentare vir die verskillende boeke van die Bybel, die enigste middele tot beskikking

Hulde aan ou vertalers

van vertalers. Vandag is daar ander uitnemende middele beskikbaar (Groenewald, 1969: 196). Hieronder kan vermeld word 'n tydskrif. *The Bible translator*, wat sedert 1950 deur die United Bible Societies uitgegee word, waarin praktiese en teoretiese sake van belang by Bybelvertaling behandel word, asook ander literatuur wat deur die UBS uitgegee word, soos reeds sestien volumes in die reeks *Translator's handbooks* en ses in die reeks *Translator's guides*, waarin vertaalprobleme in spesifieke Bybelboeke bespreek word, monografieë oor plante en diere van die Bybel, Ou-Testamentiese aanhalings in die Nuwe Testament en selfs oor die voorbereiding van manuskripte deur vertalers. Veral die teorie van vertaling — waaraan voor 1933 weinig aandag gegee is — kry vandag baie aandag. Dink maar aan die baie publikasies van Nida oor hierdie onderwerp. Verskillende denkrigtings oor Bybelvertaling sal ook onderskei kan word, terwyl daar voor 1933 bloot maar tussen letterlike en vrye vertaling onderskei is, sonder werklik indringende besinning daarvoor. Die vertalers van 1933 het hulle in hulle vertaling deur die metode van die Statevertalers laat lei, soos blyk uit die hele uiteensetting wat Du Toit oor die metode gegee het (Nienaber, 1934: 120-127). Daaruit blyk wel dat daar besinning oor die metode was, met 'n keuse wat vandag nie oral aanvaar sal word nie, maar wat in terme van die tyd waarin dit geneem is, tog verstaanbaar is.

Om die vertaling van 1933 te gaan meet met die beginsels van die dinamies-ekwivalente vertaling, is nie altyd billik nie. Die ontwikkelinge sedert 1933 het wel 'n nuwe vertaling nodig gemaak. Die ontwikkeling was veral op vier terreine: Afrikaans en die Afrikaanse Taalwetenskap; die Antieke Taal- en Kultuurwetenskap, Tekskritiek en die Vertaalwetenskap (Groenewald, 1969: 195). Tog het dit geen streep deur die vertaling van 1933 getrek nie. Terwyl die nuwe vertaling op ander vertaalbeginsels berus, kan die ou vertaling (soos hersien) en die nuwe mekaar pragtig aanvul om saam die Woord van God te laat spreek. Die vertalers van 1933 het ook nooit die vertaling as 'n finale vertaling gesien nie maar het self in 1934 met 'n hersiening van die vertaling begin (Nienaber en Heyl, 1961: 68). Wanneer 'n oordeel oor hulle werk gevel word, moet dit gedoen word met inagneming van die beperkinge waaronder hulle gewerk het.

DIE PRODUK

Oor die vertaling van 1933 het die voorsitter van die vertalingskommissie van die nuwe Afrikaanse vertaling gesê: "Die Afrikaanse Bybelvertaling word gereken onder die heel bestes wat in die eerste helfte van ons eeu verskyn het" (Groenewald, 1969: 196). Die geesdriftige ontvangs van die vertaling in sy tyd kan sonder verdere kwalifikasie as met 'vreugde en ontroering' bestempel

Van Rooy

word (Nienabar en Heyl, 1961: 63). Daar word selfs gesê dat die Bybel nie tydiger as in 1933 kon verskyn het nie, as dit gesien word teen die agtergrond van die depressie, droogte en verarming van die Afrikaner juis in daardie tyd (Groenewald, 1970: 212). Na vyf en twintig jaar kon geoordeel word dat hierdie vertaling deur die Afrikaner aanvaar en tot sy eie gemaak is (Weiss, 1958: 154).

Wanneer 'n vertaling as vertaling geëvalueer word, kan vier maatstawwe aangegê word, nl. die gebondenheid aan die oorspronklike teks, die suiwerheid van die volkstaal, verstaanbaarheid en kunswaarde (Groenewald, 1970: 215). Aan die eerste maatstal voldoen die vertaling in hoë mate. Gesien teen die vertaalmetode kan selfs gesê word dat dit te vas is aan die teks, en die keuse van die *Textus receptus* as teks vir die Nuwe Testament bly 'n beswaar (Groenewald, 1970: 215). Die vertalers het hulle nie vryhede met die teks veroorloof nie. Die suiwerheid van die volkstaal het wel onder die gebondenheid aan die Statevertaling gely, maar tog kan hierdie aspek selfs voortreflik genoem word (Groenewald, 1970, 216). Verstaanbaarheid is 'n aspek wat soms nadelig geraak word deur 'n letterlike vertaaltegniek (Groenewald, 1970: 218), maar tog het een van die heftigste kritici teen die tekskeuse van die *Textus receptus* gesê dat die vertaling vlot en gemaklik lees (Du Plessis, 1929: 248 — oor die proefvertaling van 1929). Die kunswaarde van die vertaling word baie hoog aangeslaan (Groenewald, 1970: 218). 'n Voorbeeld hiervan is die pragtige alliterasie in Psalm 32: 9: “Wees nie soos 'n perd, soos 'n muilesel wat geen verstand het nie, wat 'n mens moet tem met toom en teuel as sy tug, anders kom hy nie naby jou nie”. Alhoewel dit 'n letterlike vertaling is, hoef dit nog nie onafrikaans genoem te word ne. (Groenewald, 1969: 201,2).

Op die Afrikaanse taal self het die vertaling 'n positiewe invloed gehad. Die ontwikkeling in Afrikaans is een van die motiverings vir 'n nuwe vertaling, maar die vertaling van 1933 het self 'n invloed op hierdie ontwikkeling gehad (Weiss, 1958: 154). Dit kan nog steeds as 'n hoogtepunt in die geskiedenis van die Afrikaanse taal bestempel word (Groenewald, 1970: 212). Die vertalers het steeds gewerk onder die besef dat hulle eintlik besig is om 'n godsdienstaal vir die Afrikaner te skep (Keet, 1958: 9). In hierdie verband moet daar ook nie te negatief geoordeel word oor die doelbewuste aansluiting van die oorsetting by die Statevertaling nie. Een van die beginsels in moderne Bybelvertaling is dat daar rekening gehou moet word met die tradisie waarin die vertaling sy plek moet inneem, met die “piëteit wat reeds rondom 'n bepaalde vertaling opgebou is” (Van Zyl, 1967: 405). Hierdie (moderne) beginsel het 'n bepalende rol gespeel in die styl en tekskeuse van die 1933-vertaling. Du Toit het die aansluiting by die Statevertaling met twee sake gemotiveer, nl. dat

Hulde aan ou vertalers

die Statevertaling die gesaghebbende vertaling onder die Afrikaner was en dat die woorde en klanke daarvan by die volk geliefd was (Nienaber, 1934: 121).

'n Verdere belangrike winspunt van die vertaling is dat dit die eerste belangrike saak was waarvan die drie Afrikaanse Kerke met hart en siel saamgewerk het. In 1958 het die laaste oorlewende eindvertaler dit soos volg gestel: "In daardie grootse taak is die skeidslyne eenvoudig vergeet" (Keet, 1958: 8). Dieselfde gesindheid word tans weer by die nuwe vertaling ondervind.

Met 'n enkele voorbeeld word ten slotte die vertaling van 1933 self die geleentheid gebied om vir homself te getuig, in vergelyking met 'n paar ander vertalings. As vooreld volg 'n kort Psalm 128, eers in die Statevertaling, dan in die proefvertaling van 1922, wat uit die Statevertaling gemaak is, daarna in die 1933-vertaling en ten slotte in die nuwe vertaling van 1979.

STATEVERTALING

EEN lied Hammaälóth

Welgelukzalig is een eígelijk, die den HEERF vrees, die in zijne wegen wandelt:

2. Want gij zult eten den arbeid uwer handen: welgelukzalig zult gij zijn, en het zal u welgaan.
3. Uwe huisvrouw zal wezen als een vruchtbare wijnstok aan de zijden van uw huis, uwe kinderen als olijfplanten rondom uwe tafel.
4. Ziet, alzoo zal zekerlijk die man gezegend worden, die den HEERE vrees.
5. De HEERE zal u zegen uit Zion, en gij zult het goetde van Jeruzalem aanschouwen al de dagen uws levens:
6. En gij zult uwe kindskinderen zien. Vrede over Israël!

1922-VERTALING

'n Lied Hammaälóth

Welgeluksalig is 'n ieder wat die HIERE vrees, wat in Sy weë wandel:

2. want u sal eet die arbeid van u hande: welgeluksalig sal u wees, en dit sal u welgaan.
3. U huisvrouw sal wees soos 'n vrugbare wynstok aan die kant van u huis, u kinders soos olyfplante rondom u tafel.
4. Siet, so sal sekerlik die man geseën word wat die HIERE vrees.

Van Rooy

5. Die HERE sal u seën uit Sion, en u sal die goeie van Jerusalem aanskou, al die dae van u lewe.
6. en u sal u kindskinders sien. Vrede oor Israel.

Die regstreekse aansluiting van hierdie vertaling by die Statevertaling is met die eerste oogopslag duidelik. Dit geld dinge soos die *Hammaälôth*, wat nie vertaal word nie, die woorde *welgeluksalig* in vers 1 en 2, *welgaan* in vers 2, *huisvrou* en *kant van u huis* in 3, *siet* in 4 en *kindskinderen* in 6. 'n Afwyking is die indikatiewe in verse 5 en 6 teenoor die optatiewe in die Statevertaling.

1933-VERTALING

'n Bedevaartslied

- Welgeluksalig is elkeen wat die HERE vrees, wat in sy weë wandel!
2. Die opbrings van jou hande sal jy sekerlik eet: gelukkig is jy, en dit gaan met jou goed.
 3. Jou vrou is soos 'n vrugbare wingerdstok binne-in jou huis, jou kinders soos olyfboompies rondom jou tafel.
 4. Kyk, so sal sekerlik geseën word die man wat die HERE vrees.
 5. Mag die HERE jou seën uit Sion, dat jy die voorspoed van Jerusalem mag aanskou al die dae van jou lewe!
 6. En dat jy jou kindskinders mag aanskou! Vrede vir Israel.

Dit is dadelik opvallend dat hierdie vertaling vlotter lees as die vorige. Onafrikaanse uitdrukkings in die vorige het verdwyn, soos *ieder* – *elkeen*, *welgaan* – *goed gaan*, *huisvrou* – *vrou* en *siet* – *kyk*. Verder is die opskrif vertaal. Die aansluiting by die Statevertaling kan nog steeds gesien word in uitdrukkings soos *welgeluksalig* in vers 1 — maar nie in vers 2 nie, waar dieselfde Hebreeuse uitdrukking met “gelukkig is jy” vertaal is — en “kindskinders” in vers 6. Wat egter veral opvallend is, is die drie plekke waar hierdie vertaling sterker van die Statevertaling afwyk. In vers 3 is die vrou nie meer “aan die kant” van die huis nie, maar “binne-in”. Die Hebreeuse woord hier ter sprake (*yarketê*) dui meermale op 'n posisie aan die kant van iets, maar hier eerder op 'n plek in iets, soos ten opsigte van hierdie vers gestel deur Brown, Driver en Briggs (1974: 438), een van die werke wat baie waarskynlik op die lessenaar van die vertaler was! In vers 2 word die partikel *kî* deur die Statevertaling en die 1922-vertaling redgewend vertaal, terwyl die waarskynliker eerder bevestigend vertaal moet word — daarom “sekerlik” in die 1933-vertaling. In vers 5 en 6 word 'n baie tipiese Hebreeuse konstruksie aangetref, waar 'n jussief opgevolg word deur 'n imperatief en die imperatief die doel of gevolg van die jussief uitdruk. Die vorm van die jussief aan die begin van vers 5 is dieselfde as die van die imperfektum, wat verklaar hoekom die Statevertaling dit met 'n

Hulde aan ou vertalers

indikatief vertaal, met verder in die vertaling nie 'n aanduiding dat die daaropvolgende optatiewe uit die voorafgaande voortvloei nie. Die 1933-vertaling se wens aan die begin van vers 5 met die daaropvolgende gevolgsinne is dus presies in die kol — en in ooreenstemming met 'n opmerking van Gesenius-Kautsch-Cowley daaroor (par. 110. i)! Hierdie standaardgrammatika was sekerlik op die vertaler se lessenaar! In hierdie kort Psalm kan dus iets gesien word van die presiesheid en oorspronklikheid van die 1933-vertaling.

1979-VERTALING

'n Pelgrimslid

- Dit gaan goed met elkeen wat die Here dien en sy wil doen.
2. Die vrug van jou arbeid sal jy geniet, gelukkig en voorspoedig sal jy wees.
 3. Jou vrou is in jou huis soos 'n vrugbare wingerdstok, jou seuns is rondom jou tafel soos jong olyfboompies.
 4. Kyk, so word die man geseën wat die Here dien.
 5. Mag die Here jou seën uit Sion, dat jy die voorspoed van Jerusalem kan aanskou al die dae van jou lewe.
 6. en dat jy jou kindskinders mag sien.

Hierdie vertaling berus op 'n ander vertalingsbeginsel as die ander drie, soos dadelik uit die eerste vers blyk. Die “welgeluksalig” van die Statevertaling is hier vervang met “dit gaan goed met”. Die woord *dien* maak duideliker wat in hierdie verband bedoel word met die Hebraëuse woord *yerê*('), wat op dien of bang wees kan dui. Die Hebraëuse idioom “wat in sy weë wandel” (in die 1933-vertaling) is vervang met “en sy wil doen”. Hierdie soort ontbeelding het wel al meermale kritiek ontlok (soos meermale in die proefskrif van I.L. Bekker, 1983). Wat wel opval, is dat die krag van die bevestigende partikel van vers 2 in die vertaling heeltemal verlore gaan, terwyl die 1933-vertaling dit behou het, weens die gebondenheid aan die grondteks. Die twee vertalings stem wel ooreen ten opsigte van die vrou in die huis in vers 3 en die wens en daaropvolgende gevolgsinne in vers 5 en 6 — Gesenius en Brown, Driver en Briggs is nog nie heeltemal verouderd nie! Merkwaardig is dat hierdie vertaling van 1979 nog die “kindskinders” van die Statevertaling handhaaf, pleks van die normale “kleinkinders” in vandag se omgangstaal. Wat verder vasstaan, is dat die 1979-vertaling in Psalm 128 in nog makliker Afrikaans vertaal is, maar die verklaring wat aan die 1933-vertaling ten grondslag lê, hoef daarvoor geen tree terug te staan nie — en is in vers 2 selfs beter!

Natuurlik is die opmerkings oor een kort Psalm nie genoeg om aan al vier die vertalings reg te laat geskied nie, maar dit is genoeg om te wys dat die 1933-

Van Rooy

vertaling nog steeds waarde het en dat dit, gelees saam met die 1979-vertaling, God se Woord duidelik tot ons laat spreek. Die manne van 1933 se monument staan nog steeds — en daarvoor weerklink die “Baie dankie” nog steeds.

BIBLIOGRAFIE

ALAND, K. e.a. 1975. *The Greek New Testament*³. New York: United Bible Societies.

ARNDT, W.F. & FW Ginrich. 1974. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other early Christian literature*, Chicago: University press.

BLKKER, J.I. 1983. Job, Hebreuse poësie en Bybelvertaling (Ongepubliseerde proefskrif, PU vir CHO.)

BROWN, F., S.R. Driver & C.A. Briggs. 1974. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon press.

DEKKER, G. & J.L. de Villiers. 1977. J.D. du Toit (*In Suid-Afrikaanse Bibliografiese Woordeboek*, III: 260-264).

DREYER, J.G.M. 1939. In memoriam dr. H.C.M. Fourie. *Die Hervormer* XXCIII/54: 1-3, 30 Augustus.

DU PLESSIS, J. 1929. Die vier evangelies in Afrikaans. *Het Zoeklicht*, 7: 248-253).

DU TOIT J.D. 1916. Bybelvertaling VII. *Het Kerkblad*, 357: 2-3, 1 September.

DU TOIT, J.D. 1939. Wyle dr. Fourie. *Die Hervormer*, XXVIII(54): 19-21.

ENGELBRECHT, S.P.E. 1940. Dr. H.C.M. Fourie. *Almanak vir die N.H. kerke*, 42,3.

GESENIUS, W., E. Kautzsch en A.E. Cowley. 1966. *Gesenius' Hebrew grammar*². Oxford: Clarendon press:

GREENLEE, J.H. 1967. *Introduction to New Testament textual criticism*. Grand Rapids: Eerdmans.

Hulde aan ou vertalers

- GROENEWALD, E.P. 1969. Die Nuwe Bybelvertaling. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 9(3) en (4): 193-207.
- GROENEWALD, E.P. 1970. Die aktualiteit van 'n nuwe Afrikaanse Bybelvertaling. *Nederduits Gereformeerde Teologiese Tydskrif*, 11: 209-219.
- JORDAAN, G.J.C. 1975. Die bronne waaruit die Nuwe Testament van die Afrikaanse Bybel vertaal is. (MA-verhandeling, PU vir CHO).
- KEET B.B. 1958. So onthou ek die groot taak. *Gereformeerde Vaandel*, 27/4: 5-10.
- KIES, C.F. 1935. Die Bybelvertalings van ons NG kerk. *Die Soeklig*, 13: 3-11.
- METZGER, M. 1971. A textual commentary on the Greek New Testament. United Bible Societies.
- MÖLLER, G.S.J. 1974. Prof. B.B. Keet. *Die Kerkbode*, 126(1): 2, 3 Julie.
- NG Kerke. 1975. Jaarboek van die NG Kerke, 126. Pretoria.
- NIENABER, P.J. 1934. Die geskiedenis van die Afrikaanse Bybelvertaling. Kaapstad: Nasionale pers.
- NIENABER, P.J. 1968, J.D. Kestell (In Suid-Afrikaanse Bibliografiese Woordboek, I: 411-443).
- NIENABER, P.J. & J.A. Heyl. 1961. Die Afrikaanse Bybelvertaling. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- SMIT, A.P. 1981. E.E. van Rooyen (In Suid-Afrikaanse Bibliografiese Woordboek, IV: 751).
- VAN ZYL, A.H. 1967. Bybelvertaling in teorie en praktyk. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 4(2): 403-15.
- VERHOEF. P.A. 1974. In memoriam: Prof. dr. B.B. Keet. *Die Kerkbode*, 126/1: 3.
- WEISS, P.F.D. 1958. Die wenslikheid van die hersiening van die Afrikaanse Bybelvertaling. *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, 18(2): 153-159.
- WÜRTHWEIN, E. 1979. The text of the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans.